

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

«14» грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за освітньою програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

(НА ПРИКЛАДІ ТОВ «С-ІНЖИНІРИНГ»))»

Виконавець:

студент ФЕУП

Іванов Валентин Євгенович _____

Науковий керівник:

д.е.н, професор

Траченко Людмила Анатоліївна _____

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	6
1.1. Управління ризиками як важливий засіб підвищення конкурентоспроможності та успішної діяльності підприємств.....	6
1.2. Методичні підходи до управління ризиками на підприємствах.....	13
1.3. Застосування міжнародних стандартів в управлінні ризиками на підприємствах.....	21
РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «С-ІНЖИНІРИНГ»	27
2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «С-інжиніринг» на ринку інжинірингових послуг	27
2.2. Аналіз застосування ризик-менеджменту в системі управління якістю підприємства.....	36
2.3. Управління ризиками в проектуванні як важливому бізнес-процесі ТОВ «С-інжиніринг»	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТОВ «С-ІНЖИНІРИНГ»	59
3.1. Управління ризиками на основі обміну інформацією на підприємстві	59
3.2. Застосування «Enterprise Risk Management – Integrated Framework» за загальною моделлю COSO як засобу ефективного управління ризиками.....	62
ВИСНОВКИ	67
Список використаних джерел	71

ВСТУП

Актуальність теми. Діяльність будь-якого підприємства здійснюється під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто в умовах ризику. Нині ризик є одним із ключових складових діяльності підприємств, врахування якого необхідне під час планування їх розвитку. Для подолання кризових явищ на підприємствах необхідне управління ризиками. Саме управління ризиками спрямоване на їх виявлення, ідентифікацію, класифікацію, аналіз, оцінку та розробку й реалізацію заходів захисту бізнесу від негативного впливу.

Разом з тим, незважаючи на важливість управління ризиками на підприємствах, сьогодні воно є автономною сферою діяльності, належить до другорядних процесів, що доповнюють базові підсистеми управління. Зростаюча невизначеність зовнішнього макро- та мікрооточення призводять до того, що управління ризиками має стати центральним в системі управління підприємства, тобто інтегруватися в цю систему на всіх її рівнях.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання щодо управління ризиками на підприємствах різних сфер діяльності досліджували такі вчені як Калініченко З.Д., Вербіцька І. І., Віткін Л. М., Ролько О.Р., Траченко Л.А., Швець Ю., Штепа В., Васільєва Л., Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І., Крайнік О.М., Мостенська Т.Л., Скопенко Н.С., Пильнова В.П., Гавриш О.М., Капелюшна Т. В., Клименко С.М. та інші. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень, проблема управління ризиками в сучасних умовах господарювання недостатньо відображена у наявних наукових працях.

Мета кваліфікаційної роботи – теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління ризиками на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено такі **завдання**:

- розкрити сутність управління ризиками як засобу підвищення конкурентоспроможності та успішності бізнесу;
- розглянути методичні підходи до управління ризиками на підприємстві;

- обґрунтувати доцільність застосування міжнародних стандартів в управлінні ризиками на підприємстві;
- охарактеризувати діяльність ТОВ «С-інжиніринг» як суб'єкта ринку інжинірингових послуг;
- проаналізувати застосування ризик-менеджменту на підприємстві;
- здійснити управління ризиками бізнес-процесу проєктування із застосуванням FMEA-аналізу;
- запропонувати модель управління ризиками на основі обміну інформацією на підприємстві;
- обґрунтувати застосування «Enterprise Risk Management – Integrated Framework» за загальною моделлю COSO як засобу ефективного управління ризиками.

Об'єкт дослідження – управління ризиками на прикладі ТОВ «С-інжиніринг».

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та прикладних аспектів щодо управління ризиками на підприємстві.

Для вирішення поставлених у кваліфікаційної роботі завдань використовувались такі **методи**: методи теоретичного узагальнення і порівняння (аналіз і синтез, індукція і дедукція), економіко-статистичного аналізу: табличний, графічний, групування; маркетингові: SWOT-аналіз, аналіз стейкхолдерів, матриця загроз, аналіз потенційних ризиків, діаграма Ісікави, FMEA-аналіз, модель «COSO», спостереження, опитування; метод експертної діагностики: порівняння, експертне оцінювання.

Інформаційна база дослідження: наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, нормативно-законодавчі акти України й інших країн, матеріали наукових конференцій і досліджень, звіти та аналітичні матеріали відповідних державних органів, агентств, дані звітності підприємств, організацій і установ та ін.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63

найменування). Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок. Основний зміст викладено на 71 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 8 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра прийнято участь у конференції та опубліковано тези: Іванов В.Є., Траченко Л.А. Управління ризиками як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С.394-395.

ВИСНОВКИ

1. На сучасному етапі розвитку бізнесу для забезпечення його конкурентоспроможності та успішності є розробка та впровадження інтегрованих систем управління ризиками у всіх центрах відповідальності підприємства. Для ефективного управління ризиками необхідне виконання таких функцій: прогнозування; регулювання; координація; контроль; поліпшення.

2. У діяльності будь-якого підприємства застосування методів управління ризиками необхідні для того, щоб передбачити потенційно можливе настання подій із негативними наслідками, а також можливими збитками, недоотриманням прибутку. Управління ризиками можливе із застосуванням таких методичних підходів: усунення чи запобігання ризику; зменшення (пом'якшення) негативного впливу ризиків; передача або переведення ризику; прийняття ризиків у випадку, коли потенційні збитки несуттєві та здійснюються заходи щодо попередження чи зниження шкоди в умовах невизначеності. Обґрунтовано найбільш ефективні методи ідентифікації ризиків: карта перевірки (чек-лист); сценарне планування; порівняння з еталонними критеріями (бенчмаркінг); аналіз блок-схем. До методів оцінки ризику віднесено: експертні; аналогові; дерево рішень; сценарії; економіко-статистичні.

3. В умовах євроінтеграційних процесів у діяльності українських підприємств потрібно застосувати єдині міжнародні вимоги, зокрема щодо управління ризиками. Міжнародні стандарти висувають вимоги щодо визначення ризиків, їх оцінювання, проведення поглибленого аналізу можливих наслідків, розробки сценарних прогнозів, моделювання ефективного управління бізнесом в умовах ризикової безпеки. До найбільш популярних міжнародних стандартів віднесено: ISO 9001:2015; IEC/ISO 31010:2009; ISO 31000:2014.

4. Охарактеризовано діяльність ТОВ «С-інжиніринг» та виявлено, що це українська інжинірингова компанія, яка широко відома на світовому ринку. Основним видом діяльності ТОВ «С-інжиніринг» за КВЕД-2010 є: 71.12

діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах. Компанія сертифікована на відповідність міжнародним стандартам ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, ISO 45001:2018, що забезпечує суттєві можливості щодо розвитку на міжнародних ринках, підвищення конкурентоспроможності та досягнення ключових цілей бізнесу. Особливістю та перевагою ТОВ «С-інжиніринг» є те, що вона самостійно розробляє високотехнологічні рішення в галузі автоматизації та електропостачання, зі збалансованою ціновою політикою та високим ступенем локалізації технологій від світових лідерів галузі. Визначено Топ-10 замовників ТОВ «С-інжиніринг»: філія «УМГ «Прикарпаттрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз», Державне підприємство «Укрхімтрансміак», ПАТ «Укргазвидобування» в особі філії «Львівгазвидобування», Державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» тощо. Проаналізовано організаційну структуру підприємства, здійснено оцінку конкурентів ТОВ «С-інжиніринг» та визначено найголовнішого – ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж».

5. Дослідження ризик-менеджменту ТОВ «С-інжиніринг» дозволило з'ясувати, що управління ризиками повинно здійснюватись на основі розробленої системи заходів, із використанням дієвих інструментів і стати обов'язковою складовою управління бізнесом. Із застосуванням SWOT-аналізу виявлено сильні, слабкі сторони, можливості та загрози. До загроз віднесено високий рівень інфляції, висока конкуренція, припинення діяльності компаній-замовників із-за воєнних дій, низька платоспроможність замовників тощо. Розроблено матрицю загроз та виявлено загрози з високою та середньою ймовірністю реалізації: повномасштабні воєнні дії, низька платоспроможність замовників, велика заборгованість замовників за виконані роботи тощо. Визначено потенційні ризики у діяльності ТОВ «С-інжиніринг», наслідки та причини їх виникнення та розроблено необхідні дії для реагування на них.

6. Проведено аналіз управління ризиками щодо виконання бізнес-процесу з проектування ТОВ «С-інжиніринг». Розроблено етапи проектування: підготовка (аналіз) технічного завдання; складання плану-графіка виконання

робіт; розробка проєктних рішень; узгодження проєктних рішень із замовником тощо. На кожному етапі проєктування підприємство проводить систематичне критичне аналізування для того, щоб оцінити відповідність результатів установленим вимогам; визначити невідповідності та запропонувати заходи щодо їх усунення.

7. За методологією застосованого FMEA-аналізу виявлено потенційні ризики бізнес-процесу з проєктування ТОВ «С-інжиніринг», ПЧР яких більше ПРЧ гр. До них віднесено такі ризики: неефективний аналіз технічного завдання щодо проєктування об'єкту (ПЧР =324); несвоєчасне виконання робіт з проєктування згідно з планом-графіком (ПЧР =210); помилки у розробці проєктних рішень (ПЧР =320); неповне (часткове) узгодження проєктного рішення із замовником (ПЧР =280); розбіжності в узгодженні проєкту із замовником (ПЧР =384); несвоєчасне забезпечення необхідними ресурсами бізнес-процесу з проєктування постачальниками (ПЧР =216); інфляція (ПЧР = 504); висока конкуренція (ПЧР = 405). Це є суттєвою інформацією вищому керівництву ТОВ «С-інжиніринг» для формування коригувальних заходів та прийняття управлінських щодо зменшення або усунення ризиків у бізнес-процесі з проєктування.

8. Запропоновано модель управління ризиками підприємства сфери на основі обміну інформацією (з урахуванням організаційної структури підприємства). Забезпечення ресурсами та контроль з боку вищого керівництва на основі обміну інформацією є дієвим засобом поліпшення діяльності у сфері управління ризиками на підприємстві. Постійний взаємозв'язок між спеціалістом з системи управління якістю та ризик-менеджером щодо моніторингу інформації, пов'язаної з виникненням ризикових ситуацій на підприємстві, забезпечить поширення її на всі підрозділи компанії з метою їх аналізу, ідентифікації та колегіального експертного оцінювання.

9. Застосування стандарту «COSO» дозволить підприємству вирішити такі завдання у сфері управління ризиками : визначати та управляти ризиками в повному обсязі; встановлювати рівні ризику згідно зі стратегією розвитку

підприємства; зменшувати збитки у господарській діяльності; поліпшувати ухвалення рішень щодо реагування на потенційні ризики; використовувати сприятливі можливості; раціонально використовувати капітал.

Список використаних джерел

1. Калініченко З. Д. Ризик-менеджмент : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2021. 224 с.
2. Віткін Л. М., Ролько О. Р. Ризики в системах управління. *Системи обробки інформації*. 2016. № 3(140). С. 203-208.
3. Швець Ю. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород : Гельветика, 2018. Вип. 17. Ч.2. С.131-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17%282%29__31 (дата звернення: 11.09.2023).
4. Штепа В., Васільєва Л. Проблема ризику в теоретичних і прикладних дослідженнях: природа, фактори, аспекти прояву та впливу на фінансово-економічну безпеку підприємства. *Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: колективна монографія* / за заг. ред. І. П. Приходька. Дніпро: Пороги, 2020. С. 376-387.
5. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник. Т. 2. Львів : Світ, 2006. 568 с.
6. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. Київ: Центр учбової літератури. 2007. 344 с.
7. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України від 05.04.2007, №877-V. (редакція від 27.11.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення 29.11.2023).
8. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.
9. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015, № 124-VIII (редакція від 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19> (дата звернення 12.11.2023).
10. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та

підприємстві. К.: КНЕУ, 2004. 480 с.

11. Крайнік О. М. Ризик-менеджмент як інструмент регулювання економічної поведінки суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 10. С. 28-31.

12. Мостенська Т. Л., Скопенко Н. С. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3. С. 72-79.

13. Пильнова В. П., Гавриш О. М., Капелюшна Т. В. Формування системи управління підприємницькими ризиками. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 51-57.

14. Skriba N. N. (2007). Concept of management of risk as specific cross-disciplinary doctrine. *Problemy sovremennoy ekonomiki: Evraziyskiy mezhdunarodnyy nauchno-analiticheskiy zhurnal*, no 4, P. 149-152.

15. Ролько О. Управління ризиками в системах управління. *Стандартизація, сертифікація, якість*. 2011. № 1. С. 47-52.

16. Траченко Л. А. Оцінювання ризиків у системах управління якістю підприємств сфери інжинірингових послуг. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. № 3(39). С. 17-23.

17. Вербіцька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 5 (22). С. 282-291.

18. Семенова К. Д., Тарасова К. І. Організація системи управління ризиками на підприємстві. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 3 (58). С.221-227.

19. Іванов В. Є., Траченко Л. А. Управління ризиками як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С.394-395.

20. Співак С. М. Оцінка та управління ризиками як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 4, Том 3. С. 159-162.

21. Скоробогатова Н. Є., Товкачова А. С., Федоренко К. В. Методи управління економічними ризиками в умовах військового стану. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ, 2022. С. 195-196.

22. Данченко О. Б. Огляд методів аналізу ризиків в проектах. Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. №1(21). С. 57-64.

23. Некрасенко Л. А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств. *Наукові праці ПДАА*. Полтава: ПДАА. 2011. Вип. 3. Т.2. С. 162-167.

24. Методичний посібник щодо аспектів управління ризиками, як складової системи внутрішнього контролю у розпорядника бюджетних коштів. Київ. 2022. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B4%D0%BE%D0%B4_%203%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf (дата звернення 17.11.2023).

25. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. К.: Знання, 2010. 598 с.

26. Данчук В. Д., Козак Л. С., Данчук М. В. Стрес-тестування підприємницької діяльності підприємства з використанням синергетичного методу оцінювання ризиків. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9(171). С. 189-198.

27. Траченко Л. А. Системи управління якістю підприємств сфери інжинірингу. Монографія. Одеса: ОНЕУ, 2019. 380 с.

28. Траченко Л. А. Ризик-орієнтований підхід у проектуванні як важливому процесі системи управління якістю підприємства сфери інжинірингу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3 (94). С.118-129.

29. ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ». 2016. 45 с.

30. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ, ДП «УкрНДНЦ». 2016. 22 с.

31. Волівач А. П., Хімічева Г. І. Особливості застосування стандартів ISO 31000 для побудови інтегрованих систем управління. *Наукові розробки молоді на сучасному етапі* : тези доповідей XVII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (26-27 квітня 2018 р., Київ). Київ : КНУТД, 2018. Т. 2. С. 377-378.

32. Траченко Л. А. Сучасні проблеми ризик-менеджменту на підприємствах сфери інжинірингових послуг. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. тез доповідей XIX Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету, м. Одеса, 17-18 травня 2021 р. Одеса : ОНЕУ, 2021. С. 367-368.

32. Цвігун Т. В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип 23(2). С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23%282%29__4

33. ISO 31000:2014 Менеджмент ризиків. Принципи та керівні вказівки. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=76874 (дата звернення: 30.09.2023).

34. Траченко Л. А. Особливості функціонування підприємств сфери інжинірингових послуг: проблеми та шляхи поліпшення діяльності. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 3 (44). С. 65-74.

35. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-17. Ст. 112. (редакція від 23.11.2023).

36. Ковтун Є. І. Основні види діяльності в консультативному інжинірингу. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/236-osnovni-vidi-operatsijnoji-diyalnosti-v-konsultatsijnomu-inzhiniringu> (дата звернення: 12.11.2023).

37. С-інжиніринг. URL : http://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/34944005/ (дата звернення: 30.11.2023).

38. Автоматизацію найпотужнішої в Україні ТЕС на біопаливі виконувала S-Engineering. URL: <https://elevatorist.com/novosti/10973-avtomatizatsiyu-samoy-moschnoy-v-ukraine-tes-na-biotoplive-vyipolnyala-s-engineering> (дата звернення: 18.11.2023).

39. Технологія SENUMAC допомагає портовим терміналам зменшувати витрати на електроенергію на 17%. URL: <https://elevatorist.com/novosti/17515-tehnologiya-senumac-dopomagaye-portovim-terminalam-zmenshuyut-vitrati-na-elektroenergiyu-na-17> (дата звернення: 20.11.2023).

40. ТОВ «С-інжиніринг». URL: <https://www.ua-region.com.ua/34944005> (дата звернення: 25.11.2023).

41. Товариство з обмеженою відповідальністю «С-інжиніринг». URL: <https://dozorro.org/profile/UA-EDR-34944005/4/role2> (дата звернення: 28.11.2023).

42. Карпунцов М. В. Ризикостійкість підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. С. 71-76.

43. Башинська І. О., Полещук А. А., Мотова А. В. Удосконалення системи управління ризиками на підприємстві. *«Причорноморські економічні студії»*. 2017. Вип. 17. С. 91-94.

44. Траченко Л. А. Інжинірингові послуги як об'єкт товарознавства : експертне оцінювання якості. Монографія. Одеса: Атлант, 2014. 212 с.

45. Довгань Л. Є. Мохонько Г. А., Малик І. П. Управління проектами. Навч. посіб. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с.

46. Скопенко Н. С., Євсєєва І. В., Москаленко В. О. Управління ризиками у проєктному менеджменті. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С. 41-44.

47. Економічні ризики: методи вимірювання та управління: навч. посіб. / Скопенко Н. С., Федулова І. В., Мазник Л. В. та ін. за заг. ред. Скопенко Н. С. Київ : НУХТ, 2021. 344 с.

48. Дорош, Н. І. Внутрішній контроль та аудит в управлінні ризиками на підприємстві. Вісник Львівської комерційної академії. 2014. Вип. 44. С. 148-152. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_44_31 (дата звернення 02.12.2023).

49. Enterprise Risk Management – Integrated Framework / Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). NY, September 2004. URL: <http://www.coso.org> (дата звернення 02.12.2023).

50. Герасименко О. М. Формування комплексної системи ризикменеджменту з врахуванням чутливості компанії до ринкових ризиків. Ефективна економіка. 2013. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2019>(дата звернення 03.12.2023).

51. Лопатовський В. Г. Оцінка необхідності використання процесу управління ризиками на підприємстві. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2008. № 6. Т.1. С.105-108.

52. Траченко Л. А. Особливості функціонування підприємств сфери інжинірингових послуг: проблеми та шляхи поліпшення діяльності. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 3 (44). С. 65-74.

53. Траченко Л. А. Development of conceptual model as a means of forming effect-tive quality management systems for engineering services enterprises. *Економіка. Екологія. Соціум*. 2019. Vol. 3. №.3. P. 82-93.

54. Trachenko L., Lazorenko L., Maslennikov Ye., Hrinchenko Yu., Arsawan I.W.E., Koval V. Optimization modeling of business processes of engineering service

enterprises in the national economy. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. № 4. P.165-171.

55. Trachenko L., Pudychева H., Koshelok H., Gorlova O. Neskhodovskyi I., Sedikov D. Applying optimization models for the formation of the management system of business processes. *Intellectual economics*. 2021. № 15 (2). P. 96-112.

56. Тюленєва Ю.В. Основи механізму управління ризиками підприємницької діяльності. *Проблеми науки*. 2010. № 1. С. 39-45.

57. Шпандарук В.О. Вдосконалення управління ризиками підприємств на засадах реалізації превентивних заходів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 3. Т. 1. С. 241-244.

58. Кузьмін О.Є., Жежуха В.Й., Городиська Н.А. Іноземний досвід інжинірингової діяльності. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 240-245.

59. Савчук В. П. Управління міжнародними інвестиційними проектами: навч. посібник / за заг. ред. С. І. Прилипка. Київ: КНЕУ, 2013. 469 с.

60. Сапоговська О. В. Внутрішній аудит оцінки та управління проектними ризиками. *Науковий вісник Ужгородського університету* 2015. Вип. 1 (45). Т.2. С. 386-388.

61. Балджи М. Д. Удосконалення процесу правління економічними ризиками при прийнятті народногосподарських рішень. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 4 (51). С. 197-204.

62. Коваленко В. В. Ризики в системі економічної безпеки підприємства та засоби їх нейтралізації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. №3 (51). С. 175-180.